

ВИКОРИСТАННЯ КРЕОЛІЗОВАНОГО ТЕКСТУ ЯК НАВЧАЛЬНОГО ЗАСОБУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

USING CREOLIZED TEXT AS A TEACHING TOOL TO PROMOTE LEARNING ENGLISH IN SECONDARY SCHOOL

На основі аналізу проведених досліджень авторка статті зазначає, що на сучасному етапі на систему методів і засобів навчання іноземної мови суттєво вплинули інформатизація суспільства загалом і закладів освіти зокрема, впровадження інформаційних технологій у педагогічний процес, використання соціальних мереж широкими масами населення, демасифікація, розвиток феномена кліпового мислення, збільшення обсягу і концентрації графічної інформації. У статті пропонується детальний огляд проблеми особливостей роботи із креолізованими текстами на уроках англійської мови у закладах середньої освіти. Автор надає характеристику поняття «креолізований текст», акцентує на плюралізмі думок стосовно зазначеної дефініції, аналізує наявні актуальні питання щодо застосування цього виду тексту у навчальних цілях. У дослідженні характеризуються особливості й перспективи впровадження зазначених текстів у освітній процес специфіка розроблення навчальних матеріалів із використанням креолізованих текстів. Окрім того, у статті запропоновано викладення власного бачення автора щодо методологічної основи використання англомовного креолізованого тексту як засобу навчання на уроках іноземної мови та доведено, що такий метод навчання повинен бути педагогічно обґрунтований, розроблений до дрібниць і виверений на практиці. Автором з'ясовано, що ця методика стимулює комунікативні навички і вміння учнів, підвищує мотивацію до навчання, розвиває уяву та креативне мислення, позитивно впливає на взаємодію між студентами під час заняття. З огляду на обмежене використання невербальних елементів тексту як засобу навчання іноземної мови, якісний аналіз довів ефективність цієї методики з урахуванням особливостей роботи викладача у шкільній аудиторії. Авторка цієї роботи доходить висновку, що креолізовані тексти давно присутні у навчальному просторі, однак це явище як навчальний ресурс поки не осмислене методичною наукою. Нині семиотичний підхід

лише тільки починає засвоюватися методикою навчання іноземних мов.

Ключові слова: креолізований текст, семиотика, метод навчання, процес навчання, вербальні і невербальні елементи.

Language, being a static phenomenon as well as dynamic one, undergoes various changes, therefore the text, which is the supreme manifestation of language, undergoes the same changes. In modern science there is a tendency towards broadening, "blurring out" the limits of the concept "text". The purpose of this paper is to present a broader analytical insight to the problem of creolized text, its basic characteristics and its use in English language classes in school. Considering the curriculum ideologies that determine priorities of teaching and learning activity, attitude to knowledge and values has also contributed to the goal of revealing the particularities of modern educational process. The paper proves that creolized text can create language awareness, promote motivation, creativity, develop imagination and self-expression along with multi-skill development and interaction among learners. As a reaction to often-underestimated value of non-verbal texts in the language class, this article proposes a model scheme of creolized-text-based classroom work for language practitioners to bridge the gap between verbal and non-verbal means and means of other semiotics codes, which remains in the focus of modern scientific research. The paper discusses and highlights non-verbal means of communication which accompany verbal text and serve expression of various connotations. Step-by-step procedure followed in the model scheme aimed at helping teachers incorporate creolized texts into language teaching. Qualitative analyses revealed that creolized texts can have a place in language teaching by using a systematic and model scheme tailored to the features of a language classroom. The emphasis is placed on the detailed characterization of specificity of using creolized texts as a tool of teaching a foreign language in school. The study demonstrates that creolized text has already entered the educational practice and is applied in open online tutorials.

Key words: creolized text, semiotics, model scheme, educational process, verbal and non-verbal elements.

УДК 372.881.111.1
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/31-2.11>

Сем'ян Н.В.,
канд. пед. наук,
асистент кафедри методики
викладання української
та іноземних мов і літератур
Інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

У межах сучасної лінгвістики значно збільшився інтерес до невербальних засобів комунікації, зокрема зростає роль креолізованих текстів (особливо рекламних), у яких вербальний компонент у поєднанні з іконічним має тенденцію відтворювати картину світу, естетичні та духовні орієнтири нації. Уміння у сфері інформаційних і комунікаційних технологій є ключовими у мовній освіті, оскільки оволодіння ними дає змогу вирішувати не лише професійні, але й повсякденні, пізнавальні, дослідницькі завдання у сфері іншомовного міжкультурного спілкування з використанням комп'ютера та

Інтернету. У зв'язку з цим вважаємо актуальним вивчення методики використання креолізованих текстів у навчанні іноземної мови, якими рясніють освітні ресурси, засоби масової інформації, що включають весь комплекс вербальних і невербальних засобів спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Креолізовані тексти як художньо-естетичний феномен стали предметом низки наукових розвідок таких дослідників, як Є. Анісімова [1], Р. Барт [2] А. Саудов [7], Ю. Сорокін [8], J. Bateman [10], N. Cohn [11], T. Groensteen [12], K. Mey [14] та інші. Проаналізувавши достатню кількість праць

фундаторів цієї структури тексту й останні теоретичні дослідження зазначеної проблеми, зауважимо, що дослідники в основному зосереджували свою увагу лише на аналізі ідейно-композиційних особливостей креолізованих текстів, створенні класифікацій указаних одиниць, дослідженні їхнього впливу на реципієнтів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Донині предметом спеціального наукового дослідження не стали шляхи використання креолізованих текстів в освітньому процесі закладів середньої освіти, вони залишаються поза увагою дослідників, тому перед нами постає завдання визначити їх.

Мета статті. Враховуючи зазначене, ставимо за мету цієї публікації запропонувати визначення особливостей роботи із креолізованим текстом на уроках англійської мови у школі.

Виклад основного матеріалу. Поняття тексту в семіотиці не обов'язково пов'язане лише з природною мовою. Будь-яка знакова система, що має цілісне значення і зв'язність, є текстом. Тому до текстів із погляду семіотики можна віднести картини, таблиці, ноти, ритуали тощо. Нерідко текст використовує одиниці різних знакових систем. Яскравим прикладом такого тексту є рекламний, який володіє всіма ознаками тексту в широкому семіотичному значенні: словесним рядом, зображенням, динамічними елементами, звуком тощо.

Креолізований текст – це складне текстове утворення, у якому вербальні та іконічні елементи утворюють одне візуальне, структурне, змістове і функціональне ціле, спрямоване на комплексний прагматичний вплив на адресата [1, с. 17]. Взаємодія іконічного і вербального компонентів повідомлення забезпечує цілісність і зв'язність креолізованого тексту, його комунікативний ефект. Таким чином, у процесі сприйняття реципієнтом креолізованого тексту відбувається подвійне декодування закладеної у ньому інформації, в результаті чого створюється єдиний зміст повідомлення [13]. Очевидно, що цей тип тексту має широке застосування завдяки щільності в передачі інформації, емоційності й образності.

Традиційно вважається, що твори образотворчого і літературного мистецтва можуть сприйматися серйозно, якщо їх розглядати окремо один від одного. С. МакКлауд стверджує, що слова і зображення разом розцінюються у кращому разі як розвага для мас, в гіршому – як продукт примітивної комерціалізації. [5, с. 140]. Звідси бере початок недбале ставлення до коміксу (поширеного виду креолізованого тексту) як до примітивного жанру.

Очевидні переваги креолізованого тексту сприяють його широкому застосуванню у сфері іншомовної освіти, зокрема у закладах середньої освіти, де головною метою навчання іноземної мови є формування і розвиток комунікативної

культури учнів, навчання практичного оволодіння мовами.

Комунікативний підхід передбачає навчання спілкування і формування здатності до міжкультурної взаємодії, що є основою функціонування Інтернету.

Поза спілкуванням Інтернет не має жодного змісту: це міжнародне багатонаціональне кроскультурне товариство, чия життєдіяльність базується на одночасному електронному спілкуванні мільйонів людей у всьому світі, – гігантська за розміром і кількістю учасників розмова. Доеднуючись до неї на уроках іноземної мови, використовуючи навчальні ресурси мережі Інтернет, ми створюємо модель реального спілкування [9].

Вміння у сфері інформаційних і комунікаційних технологій є ключовими у мовній освіті, особливо нині, коли дистанційне навчання набуває глобального значення у всьому світі. Оволодіння такими вміннями дає змогу вирішувати не лише професійні, але й повсякденні, пізнавальні, дослідницькі завдання у сфері іншомовного міжкультурного спілкування із залученням комп'ютера й Інтернету.

Креолізований текст охоплює різноманітні засоби спілкування і є одиницею як комп'ютерного, так і міжособистісного, колективного (в тому числі і педагогічного), масового спілкування.

У зв'язку з цим дослідження креолізованих текстів набувають особливого значення, адже креолізовані тексти, націлені на досягнення поставлених педагогічних цілей, – це не лише традиційні підручники, але й дії і мовлення вчителя, а також мультимедійні тексти і технічно опосередковане міжкультурне спілкування.

У психолінгвістичних дослідженнях вихідним вважається положення про те, що інформація, що сприймається по різних каналах (вербальний текст і зображення), інтегрується й обробляється людиною в єдиному універсально-предметному коді мислення [4]. З огляду на це, у текстах із конкретним змістом фахівці вважають ілюстрування не лише доречним, але й бажаним. Доцільність використання креолізованих текстів підтверджується тезою М. Ворошилової про засвоєння інформації, яка стверджує, що інформація, яка міститься безпосередньо в текстовому повідомленні, засвоюється лише на 7%, голосові характеристики сприяють засвоєнню 38% інформації, тоді як наявність візуального образу помітно покращує сприйняття – до 55%. При цьому важливо відзначити, що якщо вербально представлена інформація впливає на свідомість індивіда раціональним шляхом, то використання паралінгвістичних засобів автоматично переводить сприйняття на підсвідомий рівень [3, с. 78].

Цікаво зазначити, що в останні роки збільшення інтересу до невербальних засобів інформації спостерігається не у традиційній лінгвістиці

тексту, а у лінгвістиці семіотично ускладненого, відеовербального, складного, полікодового, креолізованого тексту. Важливим аспектом є те, що під час навчання на основі креолізованих текстів може формуватися здатність до їх декодування, інтерпретації і створення, що необхідно учням для участі у різних видах міжкультурного іншомовного спілкування (відеоконференціях, лекціях і презентаціях, дискусіях на форумах і чатах, для обміну інформацією електронною поштою) [11].

Простір сучасного міста також організований за законами знакових систем. Так, іконічні знаки поряд із вербальними використовуються на вивісках із назвою і профілем продажів торгових підприємств, наприклад на вокзалах і аеропортах, де часто бувають сучасні школярі, вербальні знаки дублюються іконічними. Все це позитивно впливає на формування символічних функції підлітків [4].

Для того, аби визначити, яку роль відіграють креолізовані тексти в підручниках, що традиційно використовуються на уроках англійської мови, було проаналізовано автентичний навчально-методичний комплекс для дітей молод-

шого та середнього шкільного віку Super Minds (Student's Book 4 / Workbook 4), автори Puchta H., Gerngross G., Lewis-Jones P.

Аналіз методичного комплексу показав, що, для прикладу, у підручнику тексти з повною креолізацією (де зображення і вербальний компонент не можуть існувати одне без одного) [1, с. 15] зустрічаються досить часто, зокрема у Student's Book налічується близько 20 таких текстів. В основному використовується стандартна схема подання матеріалу, де до тексту прикріплюється ілюстрація у вигляді додаткового візуально-розважального джерела, а не як носій додаткового змістового навантаження. Незважаючи на те, що у навчальному комплексі простежується використання декількох типів креолізованих текстів (плакати, мапи, різноманітні постери, короткі замальовки-комікси та ін.), загалом у підручнику можна виділити тенденцію надання переваги одному з них: автори найчастіше використовують комікс. Більше того, у цьому підручнику креолізовані елементи можна знайти не лише в самих завданнях, але й в інструкціях до них і правилах роботи на

Таблиця 1

Фрагмент технологічної карти уроку на тему «In The Museum»

Етап уроку	Дії вчителя	Дії учня
Мотивація до навчальної діяльності, визначення теми	<i>T: Look at the screen. What can you see? T: Do you like reading comics? Who / what are your favorite comic series about? T: What is this comic strip about? Do you enjoy going to museums?</i>	<i>S: We see a comic strip. S: About superheroes! Spiderman, Captain America, Ant-Man, Deadpool... S: It is about going to museums.</i>
Передтекстовий етап (зняття труднощів, передбачення)	<i>T: How often do you go to museums? What museums do you like? T: Now look at the list of things and find them in the pictures: 1) a knight 2) ancient jewelry 3) stone walls 4) Pharaoh 5) arrows 6) a column T: Where are the kids? What are they doing in the first picture / last picture? How many characters are there?</i>	<i>S: Once in a month. I like historical museums the most. Учні знаходять наведені предмети у коміксі. Учні розглядають картинки і відповідають на запитання вчителя.</i>
Текстовий етап (переглядове читання, читання вголос, читання із пошуком інформації)	<i>T: Look through the story and give it a title. T: Now let's read the story. Who is willing to read? T: Read the story again and answer the questions in pairs. 1. What are the names of the boy and the girl? 2. What are the children doing in the museum? 3. Why does the knight come? 4. What happens to them in the end?</i>	<i>Переглядають історію і добирають заголовок (1-ше читання). Читають за ролями (2-ге читання). Читають у парах і знаходять відповіді на запитання (3-тє читання)</i>
Післятекстовий етап	<i>T: Finish the sentences: 1. Let's look for... 2. Look, there's a knight with... 3. I've got an idea... Вчитель показує комікс із пропущеними реченнями. T: Now put these sentences in the right bubbles.</i>	<i>Учні доповнюють речення, потім вставляють їх у правильні «мовні хмарки»</i>
Вихід у мовлення	<i>T: Now let's act the story out.</i>	<i>Учні розігрують історію за ролями, опираючись на картинки без тексту.</i>

уроці (інструкціях у формі малюнка). У результаті аналізу креолізованих текстів став очевидним той факт, що ці типи текстів використовуються як для навчання читання (що сприяє кращому сприйняттю і розумінню навчального матеріалу), так і ефективно застосовуються під час вивчення нової лексики і навчання діалогічного мовлення. Зважаючи на це, можна говорити про багатофункціональність цього типу тексту і ефективність його використання в освітньому процесі.

Далі наведемо приклад роботи з креолізованим текстом (у цьому разі коміксом) на уроці англійської мови у школі на основі навчально-методичного комплексу *Super Minds (Student's Book 4 / Workbook 4)* [15].

Як домашнє завдання і для стимулювання творчої активності учні можуть створити власний проект коміксу, що відобразив би цікаву історію із життєвого досвіду. Попередня робота може відбуватись у парах або міні-групах. Вчитель пропонує план обговорення і просить вгадати історію, а також заголовок до неї, визначити кількість дійових осіб, кількість картинок та ймовірні репліки героїв.

Цікавим є також той факт, що першими друкованими виданнями для сучасного школяра є книжки із коміксами, які за своїм визначенням є креолізованими текстами, де зоровий (образотворчий) ряд може переважати над вербальним, однак вербальний текст, хоча й присутній в дозованому об'ємі, все ж виконує свою навчальну функцію.

Креолізовані тексти почали включати в навчальні посібники з іноземної мови для формування навичок читання. Було виявлено, що креолізований текст є не просто зручною формою передачі інформації, а й принципово новим способом і підходом до її засвоєння. Пошук і розроблення типології навчальних матеріалів на основі полікодових медіатекстів може стати інноваційним компонентом змісту навчання міжкультурного іншомовного спілкування під час вивчення іноземної мови [6].

Загалом досвід використання креолізованого тексту на уроці іноземної мови дає змогу оцінити його ефективність і доцільність, адже учні не лише із задоволенням працюють із креолізованим текстом, виконують завдання за його змістом, але й далі за допомогою діалогічного спілкування на основі зображень (ілюстрацій) створюють мовленеву ситуацію, близьку до автентичної.

Можна стверджувати, що креолізовані тексти давно присутні у навчальному просторі, однак, на жаль, це явище як навчальний ресурс поки не осмислене методичною наукою. Нині семіотичний підхід лише тільки починає засвоюватися методикою навчання іноземних мов.

Висновки. Отже, підсумовуючи, зазначимо, що креолізований текст довгий час не приваблював до себе особливої уваги лінгвістів, традиційно вузький підхід до цього поняття приводив до того,

що аналіз креолізованих текстів звужувався до окремих спостережень за застосуванням зображення у книговидавництві, рекламі, ЗМІ. У межах цієї статті для перевірки ефективності використання креолізованих текстів на уроках іноземної мови було визначено й охарактеризовано особливості роботи з креолізованими текстами під час вивчення іноземної мови у школі та доведено ефективність цього виду тексту як засобу навчання. Перспективи дослідження вбачаємо у визначенні організаційно-методичних аспектів використання креолізованих текстів у процесі організації відповідного навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Анисимова Е.Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) : учеб. пособие для студ. фак. иностр. яз. вузов. Москва : Академия, 2003. 128 с.
2. Барт Р. Риторика образа. Избранные работы: Семиотика. Поэтика / пер. с фр. Г. К. Косикова. Москва : Прогресс, 1989. С. 297–318.
3. Ворошилова М.Б. Креолизованный текст в политическом дискурсе. *Политическая лингвистика*. 2007. Вып. (3) 23. С. 73–78.
4. Кранк Э.О. Проблема иконического языка в ситуации иконического поворота в культуре. *Вестник Казанского государственного университета культуры и искусств*. 2016. № 1. С. 15–18.
5. Макклауд С. Понимание комикса. Невидимое искусство. Москва : Белое яблоко, 2016. 224 с.
6. Малишева Т.С. Навчання студентів 1 курсу монологічного мовлення на основі іншомовних коміксів. *Вісник Нижегородського державного лінгвістичного університету ім. Н.А. Добролюбова*. 2015. № 30. С. 99–106.
7. Саудов Р.Т. Прецедентные вербальные, визуальные и вербально-визуальные феномены в креолизованном тексте. *Политическая лингвистика*. 2013. № 4. С. 221–229.
8. Сорокин Ю.А., Тарасов Е.Ф. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция. Оптимизация речевого воздействия. Москва : Высшая школа, 1990. С. 180–186.
9. Удод Д.А. Креолизованный текст как особый вид паралингвистически активного текста. *Современная филология* : материалы II Междунар. науч. конф. Уфа : Лето, 2013. С. 97–99.
10. Bateman J.A. Text and Image. A Critical Introduction to the Visual. New York : Routledge, 2014. 292 p.
11. Cohn N. Visual Narrative Structure. *Cognitive Science*. 2013. Vol. 34. P. 413–452.
12. Groensteen T. The System of Comics. Jackson : University Press of Mississippi, 2009. 188 p.
13. Meskin A. Defining Comics? *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*. 2007. Vol. 65. No 4. P. 369–379.
14. Mey K. Pragmatic Aspects of Comics : Concise Encyclopedia of Pragmatics. Oxford : Elsevier Ltd., 2009. P. 80–85.
15. Puchta H., Gerngross G., Lewis-Jones P. *Super Minds : Student's Book 4 / Workbook 4*. Cambridge : University Printing House, 2015. 127 p.